

ВІННИЦЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ МИХАЙЛА КОЦЮБІНСЬКОГО
Факультет дошкільної і початкової освіти імені Валентини Волошиної

Кафедра початкової освіти

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

на тему: «РОЗВИТОК ТВОРЧИХ ЗДІБНОСТЕЙ МОЛОДШИХ
ШКОЛЯРІВ ЗАСОБАМИ ШКІЛЬНОГО ТЕАТРУ»

Студентки 2 курсу МАП групи
Освітньої програми:
Початкова освіта. Психологія
Спеціальності 013 Початкова освіта
Галузі знань: 01 Освіта / Педагогіка
Ступеня вищої освіти магістр
Покотило Оксана Олександрівна

Науковий керівник:
доктор філософії (PhD), старший
викладач
Бондар Юлія Володимирівна

Розширена шкала _____
Кількість балів: _____ Оцінка: ECTS _____

Голова комісії _____
(підпис) (прізвище та ініціали)

Члени комісії _____
(підпис) (прізвище та ініціали)

_____ (підпис) (прізвище та ініціали)

_____ (підпис) (прізвище та ініціали)

м. Вінниця – 2024 рік

Анотація

Покотило О.О.

Тема: «Розвиток творчих здібностей молодших школярів засобами шкільного театру».

Спеціальність 013 Початкова освіта.

ВДПУ ім. М. Коцюбинського, м. Вінниця, 2024 р.

У дипломній роботі досліджено можливості розвитку творчого потенціалу дітей молодшого шкільного віку через залучення їх до театралізованих постановок. Зокрема, було проаналізовано сучасні підходи до формування творчих здібностей та розроблено авторську програму занять шкільного театру, яка враховує вікові особливості молодших школярів та спрямована на всебічний розвиток їхньої творчої особистості. Експериментальна частина роботи підтвердила ефективність запропонованих педагогічних умов для розвитку творчих здібностей дітей.

Ключові слова: розвиток творчих здібностей, молодші школярі, шкільний театр, театралізована діяльність, творчість, педагогічний експеримент.

The thesis explores the potential of developing the creative potential of younger school-age children through their involvement in theatrical productions. Specifically, it analyzes contemporary approaches to fostering creativity and develops an authorial program aimed at stimulating students' creativity in the process of exploring the world around them. The experimental part of the study confirms the effectiveness of the proposed pedagogical conditions for developing children's creativity.

Key words: development of creative abilities, junior schoolchildren, school theater, theatrical activity, creativity, pedagogical experiment.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	4
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ РОЗВИТКУ ТВОРЧИХ ЗДІБНОСТЕЙ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ	10
1.1. Основні теоретичні підходи до розуміння природи, сутності і розвитку творчих здібностей.....	11
1.2. Характеристика творчих здібностей молодших школярів.....	16
1.3. Театральне мистецтво як чинник розвитку творчої особистості.....	18
РОЗДІЛ 2. РЕАЛІЗАЦІЯ ІННОВАЦІЙНИХ ПІДХОДІВ У ФОРМУВАННІ ТВОРЧИХ ЗДІБНОСТЕЙ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ ЗАСОБАМИ ТЕАТРАЛЬНОГО МИСТЕЦТВА	24
2.1. Педагогічні умови розвитку творчих здібностей учнів початкової школи засобами театрального мистецтва.....	24
2.2. Діагностика стану сформованості творчих здібностей молодих школярів.....	43
2.3. Організація і методика проведення експериментального дослідження.....	60
2.4. Аналіз результатів експериментального дослідження.....	79
ВИСНОВКИ.....	86
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	90
ДОДАТКИ.....	98

ВСТУП

Актуальність теми. Проблема розвитку творчих здібностей особистості молодшого школяра була і залишається однією з актуальних проблем педагогіки. На сучасному етапі розвитку суспільства постає необхідність у творчих особистостях, здатних самостійно, по-новому вирішувати труднощі, що виникли. Вважаємо, що розвиток нестандартної, креативної, оригінальної особистості неможливий без використання такої ефективної художньо-естетичної, морально-етичної форми позакласної виховної роботи як шкільний театр, який здатний долучити до загальнолюдських духовних цінностей і сформуванню творчого ставлення до дійсності, будучи засобом та способом самопізнання, саморозкриття та самореалізації. Саме театр здатний стати основним напрямом в реалізації творчої активності молодших школярів. Тому постає необхідність у використанні театралізованої діяльності в початковій школі.

Так, у Державному стандарті початкової освіти зазначено, що однією з ключових компетентностей молодшого школяра є культурна, яка передбачає залучення до мистецької творчості, в тому числі театральної, шляхом розкриття природного потенціалу дитини та її творчого самовираження. Основні завдання мистецької освітньої галузі полягають у вияві художньо-образного, асоціативного мислення учня в процесі художньо-творчої діяльності через театральне мистецтво; пізнання себе через художньо-творчу діяльність та театральне мистецтво [23].

Практично кожне педагогічне дослідження, так чи інакше, торкається розвитку творчих здібностей та виховання творчої особистості, адже педагогічний процес – це, по суті, творчий процес, що залучає творчість учня, вчителя, вихователя, батьків та інших учасників освітнього процесу. Значна увага вітчизняних науковців приділяється дослідженню творчості. Дослідниками, які зробили вагомий внесок у дану галузь є К. Станіславський, Д. Хебберт, А. Оден, Й. Йенш. Та ін. Глибокий аналіз наукових праць

свідчить про те, що дане питання є надзвичайно багатограним і вимагає комплексного дослідження, яке охоплює різні наукові дисципліни.

Педагогічна наука пропонує широкий спектр підходів до розвитку творчих здібностей учнів. Вони охоплюють різні навчальні дисципліни, позакласну та гурткову роботу, а також різноманітні види мистецтва, зокрема театральне. Незважаючи на значну кількість вітчизняних досліджень з цієї теми багато сучасних педагогів, таких як Ю. Бондар, О. Войціцька, О. Демченко, О. Завгородня, О. Кузьменко, С. Литвиненко, І. Стахова, розробили інноваційні методики, які дозволяють учням створювати власні театральні постановки, використовуючи сучасні технології, що сприяє розвитку їхньої креативності та впевненості в собі.

Обрана для дослідження тема кваліфікаційної роботи вимагає детального аналізу. Незважаючи на поширеність дитячих театральних гуртків, їхня діяльність часто зосереджена переважно на вихованні, а не на розвитку творчо-пізнавальних здібностей дітей. Питання використання оптимального навчального матеріалу для таких гуртків, а також поєднання розвитку та розваг у їхній діяльності залишаються недостатньо дослідженими. Відсутність чіткої методики проектування багатоцільових програм для розвитку творчості молодших школярів засобами театру в освітньому процесі та в умовах дозвілля посилює цю проблему. Таким чином, існує очевидна потреба в розробці нових педагогічних методів, які б відповідали сучасним вимогам розвитку творчих здібностей дітей.

Об'єкт дослідження: освітній процес початкової школи.

Предмет дослідження: шкільний театр як засіб розвитку творчих здібностей.

Мета дослідження полягає у теоретичному обґрунтуванні й експериментальній перевірці ефективності шкільного театру в творчому розвитку молодших школярів.

Завдання дослідження:

1. Провести всебічний аналіз наукових праць, присвячених проблемі розвитку творчих здібностей дітей засобами театрального мистецтва, з метою виявлення сучасних тенденцій і перспективних напрямків дослідження.

2. Визначити роль і місце шкільного театру у розвитку творчих здібностей учнів молодшого шкільного віку.

3. Обґрунтувати педагогічні умови розвитку творчих здібностей учнів початкової школи засобами театрального мистецтва.

4. За результатами експериментального дослідження з'ясувати стан сформованості творчих здібностей в молодших школярів.

5. Створити детальну програму занять, яка включатиме різноманітні театральні вправи, ігри та проекти, спрямовані на розвиток уяви, фантазії, образного мислення та інших компонентів творчості.

6. Експериментально перевірити ефективність театрального мистецтва в розвитку творчих здібностей учнів молодшого шкільного віку.

Методи дослідження. Для досягнення мети й розв'язання вищезначених завдань сприяло використання комплексу методів дослідження: *теоретичні* (аналіз психолого-педагогічної та методичної літератури з метою визначення теоретичних основ означеної проблеми дослідження, синтез, порівняння, узагальнення психолого-педагогічної, методичної літератури, статей у періодичних виданнях, матеріалів наукових досліджень з цієї проблеми); *емпіричні*: спостереження, діагностичні методики (анкетування, тестування); *педагогічний експеримент* (констатувальний етап); *математичної статистики* – статистична обробка і якісний аналіз отриманих експериментальних даних.

Названі методи взаємодоповнюють один одного і забезпечують можливість комплексного пізнання предмета дослідження.

Гіпотеза: шкільний театр сприяє розвитку артистизму, нестандартного мислення, асоціативної пам'яті молодших школярів, що є необхідним для творчого, гармонійного розвитку особистості дитини.

Експериментальна база дослідження: Дослідженням було охоплено учнів 2-А та 2-Б класів КЗ «Ковалівський ліцей» Немирівської міської ради, Вінницької області загальною кількістю 36 дітей.

Наукова новизна: розроблено інноваційну програму розвитку творчих здібностей молодших школярів засобами шкільного театру, яка базується на інтеграції театралізованих занять з іншими навчальними предметами. Пропонована програма передбачає використання широкого спектру театральних методів та прийомів, спрямованих на розвиток уяви, фантазії, креативного мислення та емоційного інтелекту учнів. Результати дослідження можуть бути використані для вдосконалення навчально-виховного процесу в початковій школі та сприяти формуванню творчої особистості молодшого школяра.

Практичне значення одержаних результатів: складено діагностичний інструментарій для оцінки рівня розвитку творчих здібностей у дітей молодшого шкільного віку в навчально-виховному процесі початкової школи; запропоновано педагогічні умови впровадження інновацій в систему театралізованої діяльності дітей молодшого шкільного віку; розроблено методичні рекомендації для педагогів закладів освіти щодо використання широкого спектру театральних методів та прийомів, спрямованих на розвиток уяви, фантазії, креативного мислення та емоційного інтелекту учнів з метою формування творчих здібностей молодших школярів; результати експериментального дослідження дають можливість удосконалити навчально-виховний процес в початковій школі та сприяти формуванню творчої особистості молодших школярів та можуть бути використані у закладах освіти.

Апробація результатів дослідження здійснювалася на:

1. Всеукраїнському науково-методичному семінарі «Компетентнісний підхід в освіті: теорія і практика», 16 листопада 2023 року, на базі Глухівського національного педагогічного університету імені

Олександра Довженка (Тема: «Професійна підготовка вчителя до розвитку творчих здібностей молодших школярів»);

2. V Міжнародній науково-практичній конференції «Нова українська школа: результати та перспективи», 21 грудня 2023 року, на базі Маріупольського державного університету (Тема: «Формування творчої особистості молодшого школяра засобами лялькового театру»);

3. II Міжнародній науково-практичній конференції «Початкова освіта сьогодні: проблеми та перспективи вирішення», 20 березня 2024 року, на базі Університету Григорія Сковороди (Тема: «Театр природи як засіб формування творчого потенціалу молодших школярів»);

4. Міжвузівській науково-практичній конференції «Патріотичне виховання в освіті та соціальній роботі: уроки минулого та сучасний погляд», 22 лютого 2024 року, на базі Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії (Тема: «Формування патріотичних почуттів у молодших школярів засобами театрального мистецтва»);

XXI студентській науково-практичній конференції «Актуальні питання культури мовлення», 21 лютого 2024 року, на базі Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського (Тема: «Використання театралізованої діяльності як засобу формування та розвитку мовлення дітей молодшого шкільного віку»);

5. V Всеукраїнській науково-практичній конференції з міжнародною участю «Інклюзивна освіта як індивідуальна траєкторія особистісного зростання дитини з особливими освітніми потребами» (V школа технологій інклюзивної освіти), яка відбулася 17-18 листопада 2021 року (Тема: «Театралізована діяльність як засіб розвитку креативності молодших школярів з особливими освітніми потребами»);

6. Всеукраїнській інтернет-конференції з проблем вищої освіти і науки «Інноваційно-технологічна підготовка майбутніх учителів початкової школи у закладі вищої освіти», яка відбулася на базі Миколаївського

національного педагогічного університету імені В. О. Сухомлинського
2 грудня 2021 р. (Тема: «Підготовка вчителів до організації
театрально-ігрової діяльності молодших школярів»);

7. курсі навчання у рамках реалізації проєкту Erasmus + Jean Monnet
Module «Європейський досвід формування soft skills у дітей
дошкільного та молодшого шкільного віку засобами театралізованої
діяльності» (620252-EPP-1-2020-1-UA-EPPJMO-MODULE):

- театралізована діяльність у соціально-виховній роботі на засадах
інклюзивного підходу: досвід ЄС (28 год.) (викладач – Олена
Демченко);
- організація різних видів театралізації дітей у закладах освіти:
європейський контекст (32 год) (викладачі: Олеся Жовнич, Інна
Стахова);
- основи режисури та художньо-музичного оформлення театралізованого
дійства: європейський контекст (44 год.) (викладачі: Наталя
Казьмірчук, Ірина Барановська);
- упровадження європейського досвіду залучення представників
соціальних служб і громадських організацій до проведення
театралізованої діяльності дітей (16 год.) (викладач – Вадим
Подорожний);

8. V Крайовому форумі освітян «Освіта – енергія майбутнього».

Основні результати дослідження висвітлено у 2 статтях:

1. Покотило О. Професійна підготовка фахівців дошкільної та початкової
освіти в контексті ідей Нової української школи. *Теоретико-методичні
засади наступності в освітньому процесі дошкільної та початкової
освіти* : матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції.
Миколаїв : МНУ імені В. О. Сухомлинського, 2024. С. 137-140.
2. Покотило О. Розвиток творчого потенціалу учнів початкової школи:
теоретико-методичні аспекти. *Scientific achievements of contemporary*

society : матеріали V Міжнародної науково-практичної конференції.
С. 118-122.

Структура роботи. Робота складається зі вступу, двох розділів, висновків, списку використаних джерел (73 найменувань) та 12 додатків. Загальний обсяг становить 112 сторінок, основний зміст викладено на 97 сторінках.

ВИСНОВКИ

Проведене дослідження дозволило нам сформулювати наступні висновки.

1. На основі опрацювання наукової літератури, висвітлено зміст поняття «творчі здібності». Дане поняття трактується як комплекс психологічних якостей людини, які забезпечують створення оригінальних ідей, продуктів або способів вирішення проблем. З'ясовано, що компонентами творчих здібностей є: дивергентне мислення, флексибельність мислення, оригінальність, флюїдність, елаборація, реалізм, мотивація. Критеріями оцінки творчих здібностей виступають наступні характеристики: якість ідей, кількість ідей, гнучкість мислення, глибина аналізу, самостійність, критичність.

2. Визначено роль і місце шкільного театру у розвитку творчих здібностей учнів молодшого шкільного віку та доведено необхідність його використання в освітньому процесі сучасної початкової школи. Акцентовано увагу на тому, що театралізована діяльність розвиває естетичний та художній смак учнів, поглиблює знання, розвиває творчі здібності, виховує почуття прекрасного. Наголошено, що театралізована діяльність в умовах позакласної роботи існує в наступних формах: лялькового театру; драматичної образно-рольової вистави; ігор-драматизацій; ігор-етюдів. Виокремлено основні завдання шкільного театру: формування громадського досвіду особистості; стимулювання духовного та творчого потенціалу; залучення до значущих соціокультурних цінностей; задоволення потреб особистості у професійному самовизначенні; виховання вольових якостей; формування активної життєвої позиції. Підкреслено, що театралізована діяльність створює сприятливі умови: для розвитку емоційної сфери (знайомство з почуттями, настроєм героїв, освоєння способів їх зовнішнього вираження, усвідомлення причин того або іншого настрою); для мовленнєвого розвитку; для самовираження та самореалізації.

3. Обґрунтовано педагогічні умови розвитку творчих здібностей учнів початкової школи засобами театрального мистецтва. Визначено, що педагогічні умови є категорією, що визначається як система певних форм, методів, матеріальних умов, реальних ситуацій, що об'єктивно склалися чи суб'єктивно створених, необхідних для досягнення конкретної педагогічної мети. Визначено педагогічні умови, що стимулюють розвиток творчих здібностей молодших школярів в освітньому контексті засобами шкільного театру: створення сприятливої, комфортної, творчої атмосфери в учнівському колективі, яка ґрунтується на педагогіці співробітництва; створення умов для самореалізації учнів; забезпечення реалізації молодшими школярами творчих можливостей в урочній та позаурочній діяльності; демократичний стиль спілкування вчителя з учнями, вільний обмін думками, творчі дискусії; дотримання правил культури спілкування; забезпечення дидактичними та роздатковими матеріалами, матеріально-технічними засобами для організації творчого освітнього процесу, який сприятиме розвитку допитливості та творчого інтересу в молодших школярів; забезпечення умов для застосування в практичній діяльності засвоєних знань, набутих умінь та навичок; уміння вчителя помічати неповторну особистість кожного учня та сприяти розкриттю його талантів; вивчення педагогом особистості кожного учня та надання можливості кожному учню самореалізуватися через той вид творчої діяльності, який є для нього найбільш значущим; активне використання в освітньо-виховному процесі інтерактивних технологій; дотримання вчителем позиції радника, консультанта, надання можливості учням самостійно будувати творчий процес; своєчасна об'єктивна оцінка знань, умінь та навичок молодших школярів, найменших позитивних змін у їхньому розвитку.

4. За результатами експериментального дослідження з'ясовано стан сформованості творчих здібностей в молодших школярів. Зокрема, рівні розвитку креативного мислення в КГ: низький – 40%, середній – 32%, високий – 28%, у ЕГ – низький – 43%, середній – 27%, високий – 30%. Рівні

креативності у молодших школярів у КГ: нижче норми – 30%, норма – 45%, вище норми – 25%, у ЕГ : нижче норми – 27%, норма – 47%, вище норми – 27%. Рівні розвитку творчої уяви у молодших школярів у КГ: низький – 60%, середній – 15%, високий – 25%, у ЕГ – низький – 58%, середній – 12%, високий – 30%.

5. Створено детальну програму занять, яка включає різноманітні театральні вправи, ігри та проекти, спрямовані на розвиток уяви, фантазії, образного мислення та інших компонентів творчості. Програма спрямована на формування в учнів глибокого розуміння театру як мистецтва, що сприяє розвитку творчого потенціалу, критичного мислення, емпатії та комунікативних навичок, забезпечення умов для самореалізації, самовизначення та виховання поваги до культурних цінностей, формування активної громадянської позиції. Програма передбачає: формування художньо-творчих компетентностей; розвиток комунікативних навичок; соціалізацію особистості; пізнавальний розвиток; емоційний розвиток. Зміст програми включає вступні заняття, загальноестетичний розвиток, вивчення словника театральних термінів, основи майстерності актора, основи сценічної мови, основи сценічного руху, роботу над сценічним втіленням п'єси, показ вистави глядачам, конкурс-фестиваль театального мистецтва, відвідування, перегляд та обговорення вистав.

6. Експериментально перевірено ефективність театального мистецтва в розвитку творчих здібностей учнів молодшого шкільного віку. Результати дослідження показали, що після впровадження педагогічних умов розвитку творчих здібностей учнів початкової школи засобами театального мистецтва, кількість учнів початкової школи з високим рівнем креативного мислення зросла на 43%. Респонденти виявили високу схильність до творчого мислення, що проявляється у вмінні виявляти проблеми, шукати нестандартні рішення та створювати нові концепції. Отримані результати засвідчують, що на 33% стало більше учнів, які мають нормальний рівень креативності. Виявлені в учасників дослідження здібності є свідченням

їхнього високого потенціалу для подальшого розвитку та досягнення успіху в різних сферах діяльності. Результати дослідження свідчать про значне зростання кількості молодших школярів, які демонструють високий рівень творчого мислення. Це проявляється у здатності генерувати оригінальні ідеї, знаходити нестандартні рішення та встановлювати нові зв'язки між різними явищами.

Таким чином, можна зробити висновок про дієвість використання шкільного театру в освітньому процесі початкової школи та визначених педагогічних умов.

Проведене нами дослідження не вичерпує всіх аспектів піднятої проблеми. Подальшого дослідження потребують такі аспекти:

- вплив театралізованої діяльності на емоційний розвиток дитини;
- розвиток театралізації та її місце в системі науки;
- вивчення театральної культури і творчого потенціалу вчителя в умовах педагогічної освіти.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Андрушків Б. М. Хліб для розуму. Тернопіль : Мальви, 1995. 100 с.
2. Антонець, А. В. Особливості формування професійних умінь агроінженерів у процесі вивчення математичних дисциплін. *Вісник Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка. Серія «Педагогічні науки»*. 2018. № 38. С. 46-52.
3. Артемова Л. В. Театр і гра: вдома, в дитячому садку, в школі. Київ : ТОВ «Томіріс», 2002. 23 с.
4. Білик Т. С. Розвиток творчих здібностей молодших школярів засобами ігрових технологій. *Актуальні проблеми формування творчої особистості педагога в контексті наступності дошкільної та початкової освіти* : збірник матеріалів Міжнародної науково-практичної інтернетконференції (Вінниця, ВДПУ ім. М.Коцюбинського, 10-11 листопада 2015 р.) за ред. Г. С. Тарасенко; Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського, інститут педагогіки, психології і мистецтв. Вінниця : ТОВ «Нілан – ЛТД», 2015. С. 316-320.
5. Бех І. Д. Виховання особистості : навч.-метод. посіб. Київ : Либідь, 2003. Кн. 1. 280 с.
6. Біла І. М. Психологія дитячої творчості. Київ : Фенікс, 2014. 137 с.
7. Бондар Ю. В. Діагностичний інструментарій для визначення рівнів сформованості творчих умінь молодших школярів. *Психолого-педагогічні проблеми сучасної школи* : наук. збірник Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини. 2021. Вип. 2 (6). С. 35-41.
8. Бондар Ю. В. Модель формування творчих умінь в учнів початкової школи з використанням інтерактивних технологій. *Area Nauki*. 2020. № 1 (7). С. 5-13.
9. Бондар Ю. В. Розвиток творчого потенціалу учнів молодшого шкільного віку на уроках української мови. *Гуманітарний корпус* : збірник наукових статей з актуальних проблем філософії, культурології, психології,

педагогіки та історії, м. Київ, 8 листоп. 2019 р. Вінниця : ТОВ «Твори», 2019. Вип. 29. С. 10-12.

10. Братанич О. Г. Педагогічні умови диференційованого навчання учнів загальноосвітньої школи : на здобуття наукового ступеня канд. пед. наук : 13.00.09. Кривий ріг, 2001. 238 с.

11. Будій Н. Д. Розвиток творчих можливостей молодших школярів у контексті інноваційних освітніх технологій. *Педагогічна освіта: теорія і практика. Психологія. Педагогіка* : зб. наук. праць. Київ : Київський міський педагогічний університет імені Бориса Грінченка, 2005. № 4. С. 110-114.

12. Ващенко Г. Виховний ідеал : підруч. для педагогів, виховників, молоді і батьків. Полтава : Полтав. Вісн., 1994. Т. 1. 3-є вид. 191 с.

13. Великий тлумачний словник сучасної української мови / уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел. Київ; Ірпінь : ВТФ —Перун, 2009. 1736 с.

14. Ветлугіна Н. О. Музичний розвиток дитини. Київ : Музична Україна, 1978. С. 163-165.

15. Вечканова І. Г. Театралізовані ігри в абілітації дошкільнят з інтелектуальною недостатністю. СПб – КАРО, 2006. 164 с.

16. Виготський Л. С. Педагогическая психология. М.: Педагогика, 1991. 480 с.

17. Виготський Л. С. Психологія мистецтва. *Мистецтво в школі*. 1996. № 3. С. 12-15.

18. Вишневський О. Теоретичні основи сучасної української педагогіки : посібник для студентів вищих навчальних закладів. Дрогобич : Коло, 2006. 326 с.

19. Волобуєва Т. В. Розвиток творчої компетентності школярів. Харків : Основа, 2005. 112 с.

20. Гершунський Б. С. Комп'ютеризація у галузі освіти: проблеми та перспективи. М.: Педагогіка, 1997. 204 с.

21. Гончаренко С. У. Український педагогічний словник. Київ : Вид-во «Либідь», 1997. 374 с.

22. Демченко О. П. Підготовка майбутніх педагогів до використання театральної діяльності в роботі з дітьми з особливими освітніми потребами. *Інклюзивна освіта як індивідуальна траєкторія особистісного зростання дитини з особливими освітніми потребами* : збірник матеріалів ІV Всеукраїнської науково-практичної конференції з міжнародною участю (м. Вінниця, ВДПУ імені Михайла Коцюбинського, 10-11 грудня 2020 р.). 2020. Випуск 3. С. 261-267.

23. Державний стандарт початкової освіти : затв. Постановою Каб. Міністрів України від 21 лют. 2018 р. № 87. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/688-2019-%D0%BF#Text> (дата звернення: 03.04.2024).

24. Державний стандарт початкової освіти : затв. Постановою Каб. Міністрів України від 21 лют. 2018 р. № 87. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/688-2019-%D0%BF#Text> (дата звернення: 12.05.2023).

25. Дураманенко О. Л. Теоретичний аналіз поняття «педагогічні умови» в контексті моніторингу виховної роботи у вищому навчальному закладі. *Молодь і ринок*. 2012. № 7(90). С. 135-138.

26. Жлудько В. М. Мотивація художньо-творчої діяльності молодших школярів. *Теоретико-методичні проблеми підготовки студентів до естетичного виховання учнів початкових класів*. 2010. № 7. С. 36-39.

27. Зубко А. М. Організаційно-педагогічні умови удосконалення навчального процесу в системі підвищення кваліфікації педагогічних кадрів : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : 13.00.04. Київ, 2002. 22 с.

28. Зязюн І. А., Сагач Г. М. Краса педагогічної дії : навч. посіб. Київ : Укр.-фін. Ін-т менедж. і бізнесу, 1997. 302 с.

29. Іщенко Н. Технології та особливості розвитку творчих здібностей молодших школярів у процесі вивчення української мови та літератури .

Педагогічний альманах : збірник праць молодих науковців. Ніжин : НДУ ім. М. Гоголя, 2018. Вип. 2. С. 97-102.

30. Канюк, О. Л. Теоретичний аналіз понять «знання», «уміння», «навички» – як важливих складових професійної компетентності майбутніх фахівців. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Педагогіка, соціальна робота»*. 2011. № 21. С. 66-69.

31. Коваленко Т. Творчість і креативність – риси майбутніх фахівців у вищій економічній освіті : автореф. дис. на здобуття наукового ступеня канд. пед. наук : 30.12.33. Бердянськ, 2009. 20 с.

32. Козирод О., Титаренко В. Вітчизняний досвід діяльності закладів позашкільної освіти з науково-технічної творчості учнів. *Українська професійна освіта*. 2020. № 8. С. 19-28.

33. Коляда Л. Розвиток художньої креативності у дошкільників через використання художніх творів. *Педагогіка і психологія*. 2016. № 2. С. 36-40.

34. Комарівська Н. Розвиток творчого потенціалу дітей дошкільного та молодшого шкільного віку засобами фольклору. *Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання у підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми* : зб. наук. пр. Київ-Вінниця : ТОВ фірма «Планер», 2016. Вип. 46. С. 30-33.

35. Комаровська О. А. Театр і школа: виховують однодумці : кн. для вчителів та батьків. Ніжин : Аспект-Поліграф, 2006. 92 с.

36. Кульчицька О. І., Чорна Л. Г. Діагностика рівня розвитку творчих здібностей. *Обдарована дитина*. 2003. № 4. С. 13-28.

37. Леонова Т. Художній образ як засіб розвитку творчої активності молодших школярів. *Початкова школа*. 2018. № 5. С. 27-29.

38. Лі Ян. Формування музично-сценічних умінь студентів факультетів мистецтв у педагогічних навчальних закладах України та Китаю. *Науковий вісник МНУ імені В. О. Сухомлинського. Серія «Педагогічні науки»*. 2017. № 4 (59). С. 327-330.

39. Лоюк О. В. Розвиток творчого мислення учнів у навчально-виховному процесі початкової школи : автореф. дис. на здобуття наукового ступеня канд. пед. наук : 13.00.07. Умань, 2015. 20 с.

40. Манько В. М. Дидактичні умови формування у студентів професійно-пізнавального інтересу до спеціальних дисциплін. *Соціалізація особистості* : зб. наук. пр. Національного педагогічного університету ім. М. Драгоманова. Київ : Логос, 2000. Вип. 2. С. 153–161.

41. Марусинець М., Іванова В. Динаміка розвитку творчого мислення у дошкільному та молодшому шкільному віці. *Вісник післядипломної освіти*. 2010. Вип. 1 (2). С. 232-240.

42. Масол Л. М. Загальна мистецька освіта: теорія і практика : монографія. Київ : Промінь, 2006. 432 с.

43. Медведєва О. Р. Формування творчих умінь студентів у позааудиторній виховній роботі : автореф. дис. на здоб. наук. ступ. канд. пед. наук: 13.00.04. Харк. нац. пед. ун-т ім. Г. С. Сковороди. Харків, 2018. 20 с.

44. Мельник О. Художній образ як засіб розвитку художньої творчості дітей дошкільного віку. *Початкова школа*. 2014. № 6. С. 38-40.

45. Миропольська Н. Є. Шкільний театр. Учора, сьогодні...завтра? Київ : Рад. Шк., 1990. 153 с.

46. Мірошник С. І. Проблемне навчання як засіб формування творчої активності й самостійності старшокласників. *Українська література в загальноосвітній школі*. 2003. № 4. С. 5-9.

47. Новоселецька І. Е. *Розвиток художньо-творчих здібностей дітей п'ятого року життя засобами мистецтва* : дис. на здобуття наукового ступеня доктора філософії. Київ, 2021. 244 с.

48. Організація самостійної роботи студентів в умовах інтенсифікації навчання : навч. посіб. / [А.М. Алексюк, А.А. Аюрзанайн, П.І. Підкасистий, В.А. Козаков та ін.]. Київ : ІСДО, 1993. 336 с.

49. Осова О. О. Рольова гра як метод ефективної організації навчальнопізнавальної діяльності студентів на заняттях іноземної мови.

Творчий розвиток особистості – запорука успішності людини в умовах інтернаціоналізації освіти : тези доповідей міжвузівської наук.-практ. конференції. Харків, 2009. С. 171–175.

50. Підготовка майбутнього вчителя до впровадження педагогічних технологій : навч. посіб./ О.М.Пехота та ін. Київ : В-во А.С.К., 2003. 240 с.

51. Прибега Л. Формування культури митця через осяяння традицій етнотворчості. *Етнодизайн: європейський вектор розвитку і національний контекст*: зб. наук. праць. Кн. 3. Полтава : Арта, 2015. С. 3-4.

52. Про освіту : Закон України від 05 вер. 2017 р. № 2145-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text> (дата звернення: 12.05.2023).

53. Проценко І. І. Професійно-творчі вміння педагога та їх формування в евристичному навчанні. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*. 2010. № 5 (7), С. 21-31.

54. Рогозіна В. В. Особливості методики розвитку творчих здібностей молодших школярів. *Мистецтво та освіта*. 1997. № 3. С. 5-8.

55. Романовська О. О. Формування творчих умінь у майбутніх інженерів-педагогів. *Technology audit and production reserves*. 2014. № 1/4(15)). С. 45-47.

56. Савченко Г. Використання художніх творів у розвитку творчих здібностей дошкільників. *Вихователь-методист дошкільного навчального закладу*. 2017. № 7-8. С. 18-21.

57. Савченко О. Я. Дидактика початкової школи : підручник для студ. пед. факультетів. Київ : Генеза, 2002. 368 с.

58. Сенько Ю. М. Особливості розвитку творчих здібностей молодших школярів. *Початкова освіта: історія, проблеми, перспективи* : матеріали II-ї Всеукраїнської науково-практичної інтернет-конференції, м. Ніжин, 17 жовтня 2019 р. Ніжин : НДУ ім. М.Гоголя, 2019. С. 208-210.

59. Сисоєва С. О. Основи педагогічної творчості : підручник. Київ : Міленіум, 2006. 344 с.

60. Стахова І. А. Розвиток креативності молодшого школяра засобами природничо-екологічної проектної діяльності. *Розвиток особистості молодшого школяра: сучасні реалії та перспективи* : матеріали третьої науково-практичної Інтернет-конференції молодих науковців та студентів / упорядники : О. І. Кілініченко, Л. І. Хімчук. Івано-Франківськ, 2017. Вип. 4. С. 91-93.

61. Сухомлинський В. О. Вибрані твори. Київ : Радянська школа, 1977. Т. 3. 670 с.

62. Сухомлинський В. О. Серце віддаю дітям. Історія вітчизняної педагогіки : тексти до вивчення курсу. 2-ге вид., доп. І випр. Ніжин : НДУ, 2005. 243 с.

63. Сухомлинський В. О. Сто порад учителеві Київ : Радянська школа, 1988. 304 с.

64. Сухомлинський В. О. Сто порад учителеві. Київ : Рад. Шк., 1976. Т. 2. 419 с.

65. Теоретичні основи педагогіки : курс лекцій / Вишневський О. І. – Дрогобич, Відродження, 2001.

66. Трошкін О. В. Педагогічні умови розвитку ініціативності майбутніх дизайнерів у процесі навчально-творчої діяльності: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04. Донецьк, 2004. 225 с..

67. Ульянова В. С. Теоретичні аспекти розвитку творчих здібностей молодших школярів в умовах дозвілля. *Вісник Харківської державної академії дизайну і Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*. 2019. № 5 (89). С. 141-144.

68. Чижевський Б. Г. Організаційно-педагогічні умови становлення ліцеїв в Україні. Київ : Інститут педагогіки АПН України, 1996. 249 с.

69. Шамрай Н. Роль художнього образу в розвитку творчих здібностей учнів. *Молодь і ринок*. 2017. № 11. С. 222-227.

70. Шахрай В. М. Потенціал інтерактивного театру у формуванні соціальної компетентності школярів. *Соціальна педагогіка: теорія та практика*. 2011. № 4. С. 48-55.

71. Шуть М. М. Формування творчих умінь молодших школярів засобами музичних ігор у навчальному процесі : автореф. дис. на здоб. наук. ступ. канд. пед. наук : 13.00.09. Харківський нац. пед. ун-т ім. Г. С. Сковороди. Харків, 2011. 22 с.

72. Яланська С. П. Психологія творчості: навч. посіб. Полтава : ПНПУ імені В. Г. Короленка, 2014. 180 с.

73. Torrance E. P. Teaching creative and gifted learners. Handbook of Research on Teaching. 4-th ed. New York: Macmillan, 2000. 84 p.